

СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, СКЛАДОВІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ВІДОБРАЖЕННЯ У СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

В статті визначено поняття та основні складові соціально відповідальної діяльності суб'єкта господарювання та відображено заходи для задоволення інтересів внутрішніх груп заінтересованих осіб на основі інформації, що формується у системі бухгалтерського обліку

Ключові слова: соціально відповідальна діяльність, інтереси, бухгалтерський облік

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Україна перебуває на шляху побудови соціально орієнтованої ринкової економіки, однак такі найважливіші соціально-економічні проблеми, як бідність, низький рівень соціального захисту при збільшенні кількості осіб, які його потребують, застаріла соціальна інфраструктура ще залишаються та вимагають якнайшвидшого вирішення. Зростає рівень бідності, визначений за структурним критерієм, який відображає співвідношення бюджету українця і його споживання (згідно з ним бідними вважаються ті, у кого більше 60 % бюджету йде на харчування). Як зазначає завідувачка відділом дослідження рівня життя населення Інституту демографії і соціальних досліджень НАН України Л. Черенко, "якщо у 2010 році таких українців було 41,2 %, то в 2011 – 41,5 %. Зростання незначне, проте, на жаль, порушилася позитивна тенденція. До 2008 року за цим показником рівень бідності знижувався, і тенденція була настільки упевнена, що ніхто не думав про зворотний процес. Сьогодні ми вже вийшли на рівень 2006 року, тобто ми повернулися на кілька років назад" [3]. Окрім того, скорочується частка працездатного населення країни. У 1991 р. в Україні налічувалося 13,1 млн. пенсіонерів, у 2011 р. – вже 13,4 млн. При цьому загальна кількість населення знизилася з 52 до 46 мільйонів. Це свідчить про гостроту соціальних питань.

Протягом останніх десятиріч виникла та активно розвивається концепція соціальної відповідальності бізнесу, відповідно до якої вирішення соціальних питань є не лише обов'язком держави, а й кожного суб'єкта господарювання. Для визначення рівня соціальної відповідальності потрібна повна, достовірна та аналітична інформація про всі напрями діяльності, формування якої неможливе без організації відповідної системи бухгалтерського обліку. Ця думка була провідною на VIII Всесвітньому конгресі бухгалтерів та аудиторів (Малайзія, листопад 2010 р.), учасники якого визначили пріоритетним напрямом розвитку бухгалтерського обліку взаємозв'язок (синергію) принципів бухгалтерського обліку та сталого розвитку.

Глобалізація економіки мотивує покращання якості та більш повне використання бухгалтерської інформації в механізмах регулювання економічних відносин, що перманентно ускладнюються. Відповідно виникає потреба оновлення складових системи бухгалтерського обліку, що має відбуватися з урахуванням дії закону адекватності системи обліку рівню розвитку національної економіки та продуктивних сил суспільства, а також притаманних йому економічних відносин та

сформованому культурно-ментальному середовищу. Бухгалтерський облік має стати дієвим інструментом пізнання умов, господарських процесів і результатів функціонування окремих суб'єктів підприємництва, видів економічної діяльності

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій з проблеми, що розглядається. Основою дослідження стали праці українських і зарубіжних вчених, зокрема Р. Андерсона, Н. Бедфорда, А. Белкаоя, А. Белла, М.І. Бондара, Ф.Ф. Бутинця, К. Ван Персема, С.Ф. Голова, Р. Грея, К. Дігана, М. Добії, І.В. Замули, Л.М. Кіндрацької, Г.Г. Кірейцева, Д. Коллісона, Я.Д. Крупки, Е. Леоте, Н.М. Малюги, М.Р. Метьюса, С. Моблея, Д. Оуена, Л. Паркера, М.Х.Б. Перери, О.М. Петрука, М.С. Пушкаря, К. Раманатана, Ж. Рішара, Я.В. Соколова, В.В. Сопко, О.М. Харитонові, Л.В. Чижевської. Їх основна увага зосереджена на окремих питаннях, пов'язаних з регулюванням бухгалтерського обліку, його соціальною функцією, значенням розвитку бухгалтерської професії та соціальною місією бухгалтерської освіти, бухгалтерським обліком екологічної діяльності, теорією та методологією міжнародної системи корпоративної соціальної звітності.

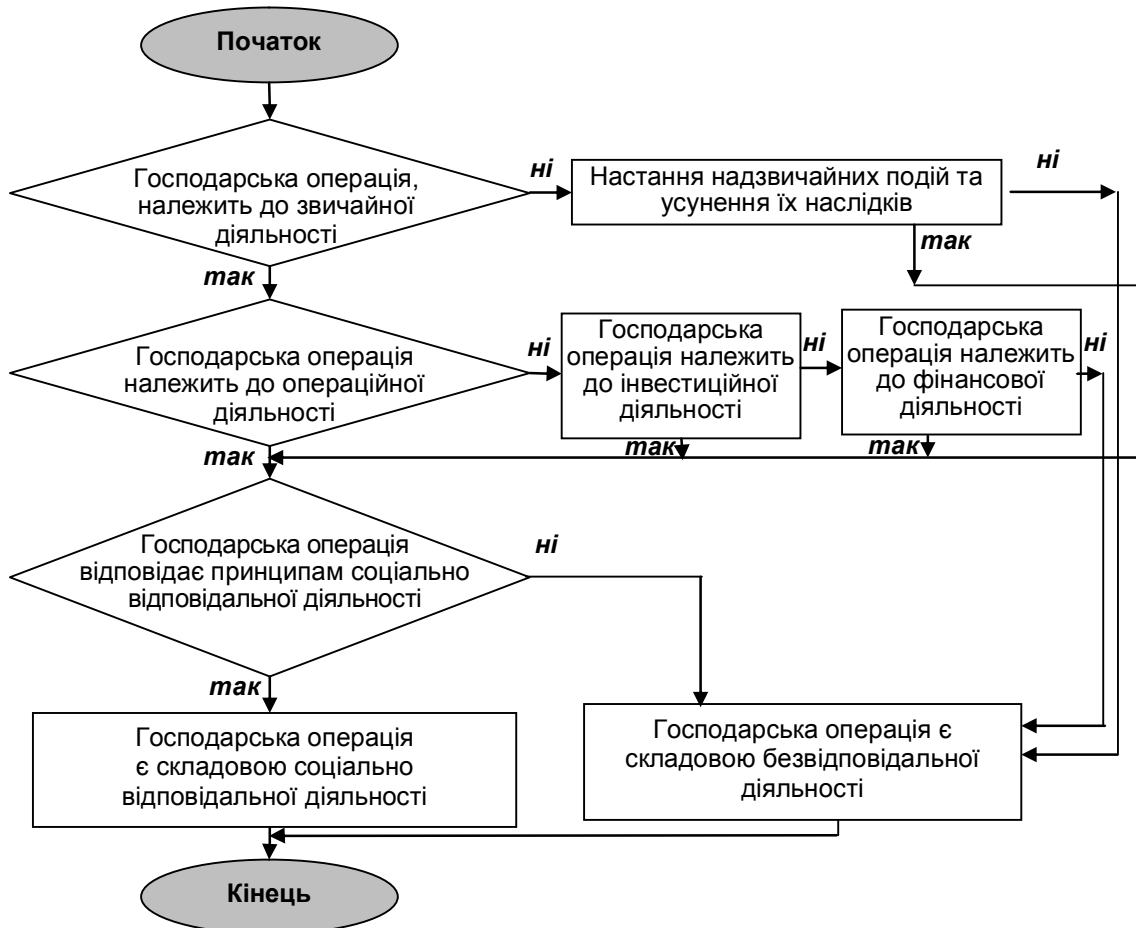
Визначення окремих питань, що не вирішені в обраній для дослідження проблемі. Враховуючи напрацювання зазначених вище вчених щодо обраного в статті напряму дослідження, водночас слід відмітити, що поза їх увагою залишились питання, пов'язані з визначенням соціально відповідальної діяльності та розробки комплексної системи бухгалтерського обліку для відображення її результатів.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення поняття соціально відповідальної діяльності, принципів її здійснення, виділення осіб, в ній задіяних, об'єктів бухгалтерського обліку соціально відповідальної діяльності та груп операцій, що забезпечують внутрішню соціально відповідальну діяльність, відображення соціально відповідальних заходів для задоволення інтересів внутрішніх груп заінтересованих осіб на основі інформації, що формується у системі бухгалтерського обліку.

Викладення основного матеріалу статті з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У статті розглядається діяльність суб'єктів господарювання, які будуть свою стратегію управління відповідно до концепції соціальної відповідальності бізнесу. Остання розглядається як конструктивний принцип діяльності, спрямованої на задоволення інтересів всіх груп заінтересованих осіб на взаємовигідних умовах, що виходить за межі визначеного законодавством мінімуму та допомагає досягти соціального, економічного та екологічного розвитку через максимальне збільшення позитивного впливу бізнесу на суспільство з одночасною мінімізацією його негативного впливу.

Концепція соціальної відповідальності бізнесу розглянута стосовно господарської діяльності підприємства, під якою розуміється "діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність" [4, п. 1, ст. 3]. Враховуючи визначення підприємництва відповідно до Господарського кодексу України та з урахуванням концепції соціальної відповідальності під *соціально відповідальною діяльністю суб'єктів господарювання* розумітимемо самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання як задоволення інтересів всіх груп заінтересованих осіб на взаємовигідних умовах з метою досягнення економічних і соціальних результатів.

За порядком відображення в бухгалтерському обліку вся звичайна діяльність підприємства повинна відповідати ознакам соціально відповідальної. Надзвичайні події (за визначенням П(С)БО 3 “Звіт про фінансові результати”) можуть відбуватися незалежно від волі власників та керівного складу, у зв’язку з чим вони можуть не відповідати ознакам соціально відповідальної діяльності. Проте, усунення їх наслідків повинно відповідати принципам соціально відповідальної діяльності. Соціально безвідповідальною також може бути й звичайна діяльність у випадках, коли власники та управлінці нехтують інтересами різних груп заінтересованих осіб задля одержання максимального прибутку (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритмічна модель визначення приналежності господарської операції до соціально відповідальної діяльності з метою її облікового відображення

Таким чином, операції, які складають соціально відповідальну діяльність, присутні у кожній з видів діяльності, визначених з метою бухгалтерського відображення, та повинні становити основу будь-якої діяльності суб'єкта господарювання. Проте, як видно з визначення, соціально відповідальна діяльність є не лише економічною (спрямованою на досягнення економічних результатів), а й соціальною (орієнтованою на досягнення соціальних результатів). Таким чином, соціально відповідальна діяльність є складовою господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Особливо важливою концепція соціальної відповідальності бізнесу є для корпоративних стратегій у тих секторах економіки, де проявляється несумісність між корпоративними інтересами та соціальними цілями (наприклад, у тютюновій та алкогольній індустрії).

Виходячи з визначення, всіх осіб, задіяних у реалізації концепції СВБ, можна поділити на дві великі групи:

1) суб'єкти, що забезпечують соціально відповідальну діяльність – власники та менеджери;

2) суб'єкти, на яких чинить вплив соціально відповідальна діяльність – працівники, контрагенти, місцева громада та суспільні інститути, держава.

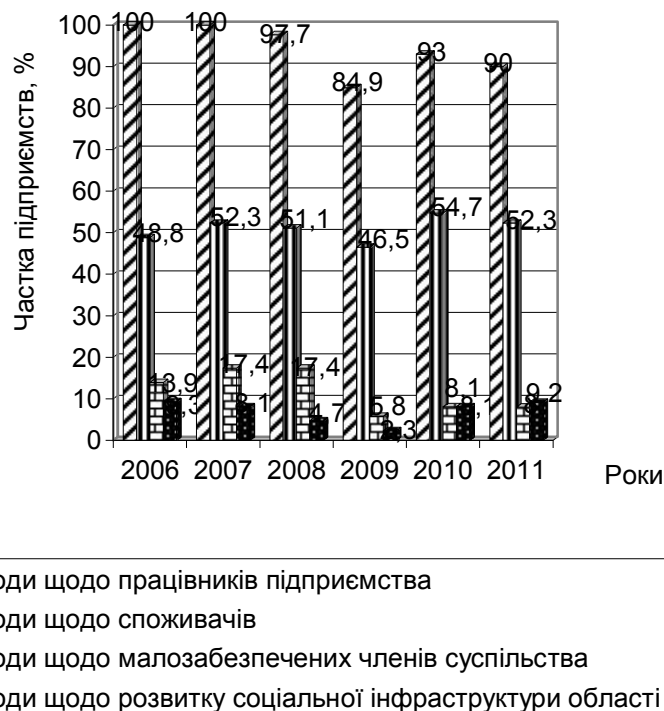
Суб'єкти, що забезпечують соціально відповідальну діяльність підприємства, одночасно є суб'єктами організації бухгалтерського обліку соціально відповідальної діяльності.

Залежно від того, інтереси яких груп заінтересованих осіб задовольняються у результаті впровадження окремих заходів, виділено об'єкти бухгалтерського обліку соціально відповідальної діяльності:

1) групи операцій, що забезпечують внутрішню соціально відповідальну діяльність (заходи, спрямовані на задоволення інтересів власників (в т.ч. акціонерів), менеджерів та працівників підприємства);

2) групи операцій, що забезпечують зовнішню соціально відповідальну діяльність (заходи, спрямовані на задоволення інтересів контрагентів, інвесторів, держави, місцевої громади та суспільних інститутів).

Рівень здійснення соціальних програм відносно представників різних груп заінтересованих осіб було проаналізовано на основі 86 підприємств Житомирської області різних організаційно-правових форм протягом 2006-2011 рр. (рис. 2).

Рис. 2. Рівень здійснення соціальних програм відносно представників різних груп заінтересованих осіб

Як видно з рис. 2:

1) операції, що забезпечують внутрішню соціально відповідальну діяльність (лише відносно працівників) здійснювались на 85 % підприємств у кризовому 2009 р. та 100 % підприємств у 2006-2007 рр.;

2) операції, що забезпечують зовнішню соціально відповідальну діяльність (відносно споживачів) здійснювались на 46,5 % підприємств у кризовому 2009 р. та на 54,7 % підприємств у 2010 р.;

3) заходи щодо малозабезпечених членів суспільства здійснювали від 5,8 % до 17,4 % підприємств (залежно від року);

4) щодо розвитку соціальної інфраструктури області – від 2,3 % до 9,3 %, при чому після кризи 2008-2009 рр. витрати на ці заходи поступово збільшуються і в 2011 р. майже досягли рівня 2006 р., коли відсоток таких витрат був максимальний.

Соціально відповідальну діяльність залежно від суб'єктів, на яких вона чинить вплив, умовно можна поділити на внутрішню та зовнішню. В цій статті зосередимось на групах операцій, що забезпечують внутрішню соціально відповідальну діяльність.

Групи операцій, що забезпечують внутрішню соціально відповідальну діяльність відносно власників, спрямовані на: дбале ставлення та збереження майна суб'єкта господарювання, у який вони вклали власні активи; примноження активів та зменшення зобов'язань суб'єкта господарювання; формування позитивної репутації суб'єкта господарювання; одержання частини прибутку, що відповідає розміру вкладеного у підприємство капіталу та витрачених інтелектуальних зусиль.

Групи операцій, що забезпечують внутрішню соціально відповідальну діяльність відносно менеджерів, спрямовані на: гідну оплату їх підприємницьких здібностей; надання можливостей самостійного прийняття рішення; кар'єрне зростання.

Групи операцій, що забезпечують внутрішню соціально відповідальну діяльність відносно персоналу спрямовані на покращання умов праці та життя працівників та членів їх сімей. Зокрема, забезпечення: безпечних умов праці; гідного рівня оплати праці, яка давала б змогу відтворювати робочу силу; належним соціальним пакетом; умов для розвитку людських ресурсів через навчальні програми та програми підготовки і підвищення кваліфікації працівників; соціально відповідальної реструктуризації (розробка програм, спрямованих, насамперед, на здійснення реструктуризації в інтересах персоналу компанії, у ході якої проводяться інформаційні кампанії, спрямовані на висвітлення майбутніх структурних змін, заходів щодо професійної перепідготовки, сприяння у працевлаштуванні, здійснення компенсаційних виплат працівникам, які підпали під скорочення штатів).

У табл. 1 відображено соціально відповідальні заходи для задоволення інтересів внутрішніх груп заінтересованих осіб на основі інформації, що формується у системі бухгалтерського обліку.

Таблиця 1. Соціально відповідальні заходи для задоволення інтересів внутрішніх груп заінтересованих осіб

Джерело облікової інформації, на основі якої приймається рішення	Соціально відповідальні заходи	Наслідки для суб'єктів		Джерело облікової інформації, що підтверджує прийняття рішення
		на яких здійснює вплив бізнес	що забезпечують бізнес	
1	2	3	4	5
Соціально відповідальні заходи відносно власників				
Баланс, інвентаризаційні описи майна, порівняльні відомості	Дбале ставлення та збереження майна власників	Сталий розвиток підприємства	Стабільність складу власників, додаткові надходження капіталу, підвищення конкурентноздатності та вартості бізнесу	Баланс, рішення інвентаризаційної комісії
Внутрішня звітність та первинні документи:	Примноження активів та зменшення зобов'язань підприємства			Баланс, Звіт про рух грошових коштів
– управлінські звіти про доходи від реалізації, витрати на дослідження ринку та рекламні акції	Формування позитивної репутації суб'єкта господарювання			Звіт про фінансові результати
– управлінські звіти про розподіл прибутку, протокол зборів засновників (акціонерів)	Одержання частини прибутку, що відповідає розміру вкладеного в підприємство капіталу та витрачених інтелектуальних зусиль			Звіт про власний капітал
Соціально відповідальні заходи відносно менеджерів				
Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, управлінські звіти за окремими відділами	Гідна оплата підприємницьких здібностей	Сталий розвиток підприємства	Формування корпоративної культури, підвищення кваліфікації менеджерів, відданість підприємству, зростання показників діяльності	Розрахунково-платіжні відомості, штатний розклад, накази
	Надання можливості самостійного прийняття рішення			x
	Можливості кар'єрного зростання			Штатний розклад, накази

1	2	3	4	5
Соціально відповідальні заходи відносно персоналу				
Управлінські звіти за окремими відділами, наряди на виконання робіт	Гідний рівень оплати праці	Можливість утримувати сім'ю та відновлювати власні сили, бажання підвищувати кваліфікацію, впевненість в майбутньому на підприємстві та після завершення роботи на ньому	Уникнення високої плінності кадрів, залучення кращих фахівців з ринку праці, збільшення продуктивності праці	Розрахунково-платіжні відомості, штатний розклад, накази
Звіти про витрати на забезпечення умов праці	Безпечні умови праці			Звіти про витрати на забезпечення умов праці
Звіт про фінансові результати, Звіт про власний капітал	Належний соціальний пакет			Колективний договір, положення про соціальний пакет, звіти про соціальні витрати
Звіт про фінансові результати, Звіт про власний капітал, особові листи відділу кадрів	Умови для розвитку людських ресурсів через навчальні програми та програми підготовки і підвищення кваліфікації			Колективний договір, звіти про витрати на навчання та підвищення кваліфікації
Звіт про фінансові результати, штатний розклад, колективний договір	Соціально відповідальна реструктуризація			Звіти про витрати на перекваліфікацію, компенсаційні виплати

Основним завданням, яке повинно бути виконане у результаті впровадження концепції соціальної відповідальності бізнесу, є створення дієвої системи взаємодії різних груп заінтересованих у діяльності осіб та формування на її основі соціальної політики суб'єктів господарювання, що передбачатиме підвищення рівня їх соціальної активності, у тому числі заходи щодо розв'язання соціальних проблем у регіоні. З метою реалізації цих програм підприємства можуть створювати відповідні забезпечення, але це у сучасних умовах господарювання відбувається вкрай рідко.

Для прийняття рішення про реалізацію тієї чи іншої соціальної програми керівництву суб'єкта господарювання необхідна інформація про:

- потреби всіх груп заінтересованих осіб;
- фінансові результати діяльності підприємства;
- наявні фінансові, матеріальні, інтелектуальні ресурси.

Основним джерелом отримання такої інформації є система бухгалтерського обліку (наприклад, у результаті складання внутрішніх звітів за кожним напрямом та порівнянням їх з показниками фінансової звітності).

Для ознайомлення зовнішніх груп заінтересованих осіб з узагальненими результатами, представленими у фінансовій звітності (яка ще й до того у більшості випадків не є такою доступною, як це передбачає Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні"), недостатньо. З метою задоволення їх інформаційних потреб та зменшення напруги у партнерських відносинах доцільним є складання соціального звіту.

Кожне підприємство самостійно обирає ступінь соціальної відповідальності залежно від виду діяльності, кількості працюючих, фінансових можливостей та впливу на оточуюче середовище.

Враховуючи дослідження, проведені різними авторами, нами виділено принципи соціально відповідальної діяльності (табл. 2).

Таблиця 2. Принципи соціально відповідальної діяльності

Принцип	Характеристика принципу
1	2
Взаємна моральна та матеріальна вигода	Побудова взаємовідносин з усіма заінтересованими сторонами на основі врахування їх інтересів. При цьому передбачається свобода економічної діяльності, можливість вияву індивідуальності, довгострокового розвитку та високих фінансових результатів кожної компанії, чесна конкуренція, зростання зайнятості та соціальна комфортність для населення країни чи території тощо
Відкритість	Формування суспільної думки відносно ділової та соціальної репутації підприємств на основі відкритої та публічної інформації, підтвердженої соціальним аудитом, робитиме діяльність підприємства більш прозорою, стимулюватиме керівників, які претендують на довготривалий успіх, хороше ім'я та високий престиж, відповідально ставитись до цивілізованих методів ведення бізнесу; надання допомоги тим, хто її дійсно потребує
Добровільність	Абсолютна добровільність прийняття та реалізації соціальних зобов'язань, які виходять за межі тих, що прописані у чинному законодавстві, встановлення із соціальними партнерами взаємовигідних зв'язків, які базуються на довірі, обміні інформацією, а також на доцільності інформації
Значимість	Важливо, щоб соціальні програми впроваджувались у тих сферах, в яких суспільство відчуває потребу у теперішній час, та отримання реального соціального ефекту
Недопущення конфліктів	Дотримання субординації компанією відносно релігії, політики, спортивних та музичних течій. Базуючись на цих принципах, компанії включають у свою стратегію завдання захисту прав людини, а оцінюючи вплив діяльності своєї компанії на конфлікт, розробляють та вживають заходи, спрямовані на вирішення конфлікту

Продовження табл. 2.

1	2
Системність	Соціальні програми повинні носити регулярний характер, участь у довготривалих проектах, а не тільки у окремих благодійних акціях; внутрішня та зовнішня соціальна політика підприємства повинна бути виважена з урахуванням фінансових можливостей та соціальних потреб, впровадження відповідних систем управління

Основоположні принципи соціально відповідальної діяльності рівною мірою повинні застосовуватися у діяльності будь-якого суб'єкта господарювання незалежно від форми власності, масштабів і профілю діяльності, території розміщення. Принципи є певним спільним знаменником, на підставі якого необхідно визначити чіткі критерії та показники соціально відповідальної діяльності.

Перевагами ведення соціально відповідальної діяльності є:

- покращання бізнес-процесів: новий погляд на організаційну структуру дозволяє покращити якість продукції, скоротити виробничі витрати;
- виявлення прихованих резервів покращання технологій;
- підвищення мотивації та продуктивності праці персоналу: економія ресурсів на заохоченні та утриманні кваліфікованих фахівців за рахунок лояльного ставлення до працівників компанії, що дозволяє не лише уникати плинності кадрів, але й залучати кращих фахівців на ринку;
- податкові пільги;
- формування позитивної репутації компанії: зростання цінності бренду, економія ресурсів на вирішенні проблем з органами влади та контролю, налагодження нових партнерських відносин;
- більша можливість залучення інвестиційного капіталу: коли інвестори впевнені у стабільному розвитку, вони мають можливість оцінювати компанію з більшим ступенем визначеності;
- доступ до нових ринків: стандартизація відповідно до міжнародних критеріїв;
- ефективне управління ризиками: сучасний та оперативний доступ до інформації із численних компетентних джерел і можливість швидко реагувати на критичні проблеми у регіоні;
- вдосконалення екологічних процесів: ріст продуктивності та доходів, економія затрат при використанні екологічно безпечного обладнання;
- висвітлення діяльності компанії у засобах масової інформації;
- стабільність розвитку компанії у довгостроковій перспективі, вірогідність зменшення вартості позикових коштів;
- збереження соціальної стабільності у суспільстві в цілому.

Як зазначає В. Іванова, "Головна проблема концепції КСВ у сучасних умовах полягає у превалюванні комунікативної функції КСВ та соціальної звітності порівняно з функцією стратегічного управління компаніями та цілеспрямованого забезпечення сталого розвитку" [5].

Для вирішення цієї проблеми необхідна інформаційна система, яка, з одного боку, надає інформацію про можливість здійснення тих чи інших соціальних витрат, а з іншого – відображає результати таких соціальних ініціатив. У грошовому вираженні таку інформацію здатна забезпечувати система бухгалтерського обліку за умови належної її організації та постановки відповідних завдань персоналу. "Наука і практика вже давно використовують прогнозування, нормування, моделювання, планування, облік, аналіз, контроль, регулювання як форми прямого і зворотного зв'язку у суспільних системах. Таким чином, щоб уникнути негативних наслідків у розвитку суб'єктів господарювання та суспільства, недостатньо тільки одного знання

механізму їх функціонування, необхідно ліквідувати розрив між рівнем пізнання законів суспільного розвитку та практичною діяльністю людини” [1, с. 266-267].

Щодо зв'язку бухгалтерського обліку з соціально відповідальною діяльністю влучно висловився проф. Ф.Ф. Бутинець: “Наші опоненти скажуть: при чому тут бухгалтерський облік, коли держава дала можливість нищити промисловість, сільське господарство, будівництво, науку і культуру. Правильно! Але Ви не врахуєте головного: знищити, розікрати майно, яке правильно відображене в обліку, який держава регулює та контролює, досить складно, навіть практично неможливо” [2, с. 11], адже у бухгалтерському обліку відображаються всі операції, які зафіксовані у первинних документах та мають грошове вираження.

За словами Т. Надтоки та Є. Смирнова, “в більшості випадків соціальна активність тих чи інших суб'єктів господарювання обумовлена інтуїтивним розумінням необхідності такого роду діяльності. На більшості підприємств України відсутні планування, облік та контроль соціальних результатів. Лише одиниці підприємств пов'язують досягнення позитивних соціальних результатів з одержанням будь-яких вигід для підприємства, при цьому, на думку багатьох вчених, соціальні результати є потужним фактором економічного зростання підприємства” [6, с. 49].

У табл. 3 наведені основні складові соціально відповідальної діяльності та інформація, яку можна отримати через систему бухгалтерського обліку щодо їх виконання.

Таблиця 3. Основні складові соціально відповідальної діяльності та їх відображення у системі бухгалтерського обліку

Складові соціально відповідальної діяльності	Їх характеристика	Інформація у системі бухгалтерського обліку
1	2	3
Соціальна політика підприємства	Наскільки соціальна політика підприємства відповідає концепції соціальної відповідальності бізнесу та приносить вигоду різним групам заінтересованих осіб	Показники соціальної звітності
Управління процесом постачання	Придбаються матеріали, товари та послуги у місцевих постачальників чи ні	Аналітичні відомості до рахунку розрахунків з постачальниками та іншими кредиторами
Управління процесом виробництва	Чи дотримуються норми безпеки та екологічні норми у виробничих процесах, чи забезпечується якість продукції та товару та його безпека для споживача	Статті калькуляції готової продукції та їх відповідність державним стандартам якості
Управління збутом	Наскільки безпечні технології збуту (зокрема, чи є інформація про товар у рекламі та на його упаковці правдивою), чи приносять відносини між покупцем та продавцем користь кінцевому споживачу (співвідношення якості та ціни товару)	Статті калькуляції готової продукції та їх відповідність державним стандартам якості
Розвиток людського капіталу та трудові відносини	Умови працевлаштування співробітників, охорона та гігієна праці, навчання співробітників, врахуванні соціальних, у т.ч. екологічних проблем та інші питання з соціальної політики	Сума коштів, витрачених на дотримання умов колективного договору, забезпечення соціального пакету

Продовження табл. 3.

1	2	3
Проектно-конструкторські роботи	Обсяг вкладень, створення проектно-конструкторських бюро у місцях освоєння нових ринків	Сума коштів, витрачених на освоєння нових виробництв
Відносини з владою та місцевим населенням	Соціальні інвестиції у розвиток громади, де компанія фізично розташована або реалізує свою продукцію/послуги: підтримкою на добровільних засадах соціально незахищених верств населення, дітей, юнацтва та молоді, підтримкою та розвитком культурних, освітніх та спортивних організацій та заходів, житлово-комунального господарства та інших об'єктів соціальної інфраструктури, підтримкою соціально значимих досліджень та кампаній, благодійних заходів; кількість працевлаштованого населення; допомога у ліквідації наслідків стихійного лиха, екологічних і техногенних катастроф	Сума коштів, витрачених на надання благодійної допомоги, організацію у місті чи області заходів суспільного значення
Заходи з охорони навколишнього природного середовища	Чи має підприємство власну природоохоронну політику, чи проводиться екологічна експертиза нових проектів та товарів, чи звітується компанія перед громадськістю про свій вплив на довкілля	Сума коштів, витрачених на охорону довкілля та зменшення негативного впливу на нього, показники соціальної звітності

Як видно з табл. 3, для одержання інформації про складові соціально відповідальної діяльності з системи бухгалтерського обліку необхідно перебудувати систему звітності різного рівня: від внутрішніх аналітичних та управлінських звітів до відкритих фінансових та соціальних звітів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, дотримання в управлінні підприємством концепції соціальної відповідальності бізнесу дає підстави визначити соціально відповідальну діяльність суб'єктів господарювання як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання для задоволення інтересів всіх груп заінтересованих осіб на взаємовигідних умовах з метою досягнення економічних і соціальних результатів.

За порядком відображення у бухгалтерському обліку соціально відповідальна діяльність включає у себе всю звичайну діяльність підприємства, яка відповідає виявленим принципам соціально відповідальної діяльності (добровільність, відкритість, системність, значимість, недопущення конфліктів, взаємна моральна та матеріальна вигода). Надзвичайні події (за визначенням П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати") можуть виходити зі її межі, проте усунення їх наслідків повинно відповідати принципам соціально відповідальної діяльності.

Залежно від того, інтереси яких груп заінтересованих осіб задовольняються у результаті впровадження окремих заходів, виділено об'єкти бухгалтерського обліку соціально відповідальної діяльності:

1) групи операцій, що забезпечують внутрішню соціально відповідальну діяльність (заходи, спрямовані на задоволення інтересів власників (в т.ч. акціонерів), менеджерів та персоналу підприємства);

2) групи операцій, що забезпечують зовнішню соціально відповідальну діяльність (заходи, спрямовані на задоволення інтересів контрагентів, інвесторів, держави, місцевої громади та суспільних інститутів).

Всіх заінтересованих осіб поділено на дві групи: суб'єкти, що забезпечують соціально відповідальну діяльність підприємства (власники та менеджери) та суб'єкти, на яких чинить вплив соціально відповідальна діяльність підприємства (працівники, контрагенти, місцева громада та суспільні інститути, держава).

Суб'єкти, що забезпечують соціально відповідальну діяльність підприємства, одночасно є суб'єктами організації бухгалтерського обліку соціально відповідальної діяльності.

Результати соціально відповідальної діяльності повинні бути відображені у системі бухгалтерського обліку та оприлюднені, що забезпечує повну прозорість економіки та надання інформації, необхідної різним групам заінтересованих осіб. Такі дії не суперечать, а сприяють одержанню прибутку у довгостроковій перспективі, що повністю відповідає бухгалтерському принципу безперервності діяльності та є перспективою подальших досліджень з метою обґрунтування цього факту.

Список використаних літературних джерел:

1. *Белопольский Н.Г.* Энвайроника – наука будущего развития человечества / Н.Г. Белопольский. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – Донецк: НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти, 2007. – 436 с.

2. *Бутинець Ф.Ф.* Аудит: стан і тенденції розвитку в Україні та світі: [монографія] / Ф.Ф. Бутинець, Н.М. Малюга, Н.І. Петренко; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – 564 с.

3. В Україні рівень бідності в містах наближається до показників у селах – експерт [Електронний ресурс] // УНІАН. Економіка. – 2012. – 17 жовтня. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/detail/143731>

4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]: К.: CD-вид-во "Інфодиск", 2007. – 1 електронн. опт. диск (CD-ROM): цв; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium-233; 32 Mb RAM; CD-ROM Windows 95/OSR2/98/NT SP6/2000/XP. – Заголовок з титул. екрану.

5. *Иванова В.* Особенности формирования моделей корпоративной социальной ответственности в зарубежных странах и России [Электронный ресурс] / В. Иванова // Человек и труд. – 2009. – № 10. – Режим доступа: http://www.chelt.ru/2009/10-09/ivanova_10-09.html

6. *Надтока Т.Б.* Оценка социальных результатов деятельности предприятия / Т.Б. Надтока, Е.В. Смирнов // Економіка розвитку. – 2009. – № 2. – С. 48-49.

ЖИГЛЕЙ Ірина Вікторівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку Житомирського державного технологічного університету.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2012 р.